

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

โครงการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเมืองแก ตำบลเมืองแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์” ผู้วิจัยและคณะได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามลำดับดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
2. แนวคิดเกี่ยวกับการดูแลรักษาแหล่งน้ำ
3. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มผู้ใช้น้ำ
4. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1981) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมโดยทั่วไปในขั้นตอนการตัดสินใจไม่ได้หมายความว่า จะเป็นการตัดสินใจได้เพียงอย่างเดียว ยังใช้ตัดสินใจควบคู่ไปกับขั้นตอนการปฏิบัติการด้วยการตัดสินใจยังเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องผลประโยชน์ และการประเมินผลในกิจกรรมการพัฒนาด้วย จะเห็นว่าการตัดสินใจนั้นเกี่ยวข้องเกือบโดยตรงกับการปฏิบัติ แต่ก็เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์และการประเมินผลด้วย โดยที่ผลประโยชน์นั้นเป็นผลมาจากขั้นตอนการตัดสินใจแล้วทั้งสิ้น นอกจากนี้ก็ยังมีผลสะท้อนกลับจากการประเมินผล และการปฏิบัติการกลับไปสู่การตัดสินใจอีกด้วย โดยมีแนวความคิดว่าการมีส่วนร่วมมี 4 ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ทุกขั้นตอนมีความสัมพันธ์ โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมที่ขั้นตอนการตัดสินใจเป็นประการสำคัญ ซึ่งในแนวทางการมีส่วนร่วมนั้นมุ่งให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหาเป็นผู้ที่มีบทบาทในทุก ๆ เรื่อง

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2537) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการบริหารไว้ว่า การมีส่วนร่วมของบุคคลจะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องและการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องจะส่งผลให้เกิดความผูกพันต่อหน่วยงานและภารกิจที่ตนเองมีส่วนร่วม

ปรัชญา เวสารัชช (2538) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการซึ่งประชาชนเข้าเกี่ยวข้องในขั้นตอนต่าง ๆ ของกิจกรรมของส่วนรวมซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนา

ชนบท โดยในการเข้ามาเกี่ยวข้องนี้ ผู้เข้าร่วมได้ใช้ความพยายามและเสียสละทรัพยากรบางอย่าง เช่น ความคิดเห็น วัตถุ แรงกายและเวลา

อรรถนพ อุ่นอก (2538) ให้ความหมายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้องการทิศทางของการเปลี่ยนแปลง และความเห็นพ้องต้องกันนั้นจะต้องมีมากพอที่จะเกิดการริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติการ กล่าวคือ จะต้องเป็นการเห็นด้วยกันของคนส่วนใหญ่ที่จะร่วมปฏิบัติการนั้น ๆ เหตุผลเบื้องต้นที่คนมารวมกันได้ ควรจะต้องมีการตระหนักว่า การปฏิบัติหรือการกระทำ ทั้งหมดที่ทำ โดยหรือทำ ในนามกลุ่มนั้น ๆ กระทำ ผ่านองค์การ ดังนั้นองค์การจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ การมีส่วนร่วมประกอบด้วย 3 มิติด้วยกัน คือ มิติที่หนึ่ง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะอะไรควรทำ และทำอย่างไร มิติที่สอง การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา การลงมือปฏิบัติการตามที่ได้ตัดสินใจ และมิติที่สาม การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงานนอกจากนั้น ไวท์ (White) ยังเพิ่มเติมว่าสาระสำคัญของการมีส่วนร่วมประเภทที่ 4 ที่นำมาพิจารณา คือ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (สุธี ศรสวรรค์, 2538)

ไวท์ (White, 1980 อ้างถึงใน สุธี ศรสวรรค์, 2538) ได้ให้ความหมายของการมี ส่วนร่วมประกอบด้วย 4 มิติ คือ

มิติที่ 1 คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำและทำอย่างไร

มิติที่ 2 คือ การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา การลงมือปฏิบัติการตามที่ได้ตัดสินใจ

มิติที่ 3 คือ การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน

มิติที่ 4 คือ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

นิภาภรณ์ เกียรติสุข (2539) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นพฤติกรรมที่ประชาชนหรือคนที่อยู่ร่วมกันในสังคม พัฒนาปัญญา ความรู้ ความสามารถ โดยแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อพัฒนาสังคม สิ่งแวดล้อม หรือสิ่งที่ตนอาศัยอยู่

วารงคณา วัฒนโย (2540) ได้ให้ความเห็นว่า การพัฒนาที่จะเป็นผลดีและเป็นธรรมนั้น ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนานับตั้งแต่ระยะเริ่มต้นของการกำหนดเป้าหมายและแนวทางการพัฒนา ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวย่อมต้องอ่อนอ่อนต่อความแตกต่างของท้องถิ่นตลอดจนแนวทางการพัฒนาย่อมต้องอยู่ภายใต้การควบคุมและตัดสินใจของประชาชนเจ้าของท้องถิ่นอย่างมาก

ทะนงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ (2540) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามี ส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ไขปัญหาตนเอง ร่วมให้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้และความชำนาญ ร่วมกับการใช้

วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง 2) การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการที่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้รับโอกาสและได้ใช้โอกาสที่ได้รับแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิด แสดงออกซึ่งสิ่งที่เขามี แสดงออก ซึ่งสิ่งที่เขาต้องการแสดงออก ซึ่งปัญหาที่กำลังเผชิญและแสดงออกซึ่งวิธีการแก้ไขปัญหาและลงมือปฏิบัติโดยการช่วยเหลือของหน่วยงานภายนอกน้อยที่สุด 3) การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งรูปของบุคคลกลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิ

แสวง รัตนมงคลมาศ (2540) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการซึ่งประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในขั้นตอนต่าง ๆ ของกิจกรรมของสังคม และประชาชนที่เข้าร่วมได้ใช้ความพยายามบางอย่างส่วนตัว เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถ แรงงานตลอดจนทรัพยากรของตนเองต่อกิจกรรมนั้น ๆ ในการแสดงความคิดเห็นตัดสินใจกำหนดนโยบาย กำหนดเป้าหมายและแผนงาน ดำเนินการในกระบวนการจัดการ และร่วมหนุนช่วยทรัพยากรการบริหารและการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม มีเหตุผล 3 ประการ คือ 1) มีจุดร่วมในอุดมการณ์เดียวกัน 2) มีจุดร่วมในผลประโยชน์ 3) ยึดติดกับบุคคล

สายสุนีย์ ปวฒินันท์ (2541) การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลก็ดี กลุ่มคนหรือองค์กรประชาชนได้อาสาเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจการดำเนินโครงการ การแบ่งปันผลประโยชน์และการประเมินผลโครงการพัฒนาด้วยความสมัครใจ โดยปราศจากข้อกำหนดที่มาจากบุคคลภายนอก และเป็นไปเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกในชุมชน รวมทั้งมีอำนาจอิสระในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาให้กับสมาชิกด้วยความพึงพอใจและผู้เข้ามามีส่วนร่วมมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการด้วย

โกวิทย์ พวงงาม (2541) การมีส่วนร่วม หมายถึงกระบวนการของกลุ่มองค์กรชุมชนมีการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือปฏิบัติ โดยมีความเข้าใจในปัญหาของตนและตระหนักถึงสิทธิ์ของตนที่มีต่อสิ่งนั้น ซึ่งความรู้สึกเหล่านั้นจะเกิดขึ้นได้ด้วยการที่บุคคลได้รับข้อมูลใหม่ที่จะช่วยเพิ่มอำนาจความคิด และโอกาสได้ร่วมวิเคราะห์ และตัดสินใจกำหนดเป้าหมายในกิจกรรมเหล่านั้น

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2542) ในกิจกรรมทุกอย่างควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เพื่อให้เขาได้เป็นผู้ตัดสินใจทำงานได้ตามที่เขาได้ตัดสินใจไปแล้วด้วยตนเองซึ่งจะทำให้เขาได้ปฏิบัติตามความสนใจและความต้องการของเขา ซึ่งจะทำให้เขาได้มีโอกาสในการพัฒนาตนเอง

สุพจน์ พิสุทธิวงศ์ (2542 อ้างถึงใน พรธณี กิจเจริญทรัพย์ดี, 2550) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่าเป็นเรื่องที่บุคคล และกลุ่มคน เห็นพ้องต้องกันในเรื่องความต้องการ และการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ ซึ่งส่งผลกระทบต่อตนเองและส่วนรวม ซึ่งแสดงออกในรูปแบบการตัดสินใจในการกำหนดวิถีชีวิตของคนอย่างเป็นตัวของตัวเอง

สรุป การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนได้รับโอกาสและได้ใช้โอกาสในลักษณะการทำงานร่วมกัน มีความต้องการร่วมกัน ทั้งทางด้านการตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรมการร่วมกันรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล เพื่อให้เกิดการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการ ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญที่เป็นการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนให้ดำเนินงานตามแผนหรือโครงการที่กำหนดไว้

1.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมมี 5 ทฤษฎี ซึ่ง อคิน รพีพัฒน์ ได้สรุปไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion)

Maslow (1968 อ้างถึงใน อคิน รพีพัฒน์, 2536) กล่าวว่า การเกลี้ยกล่อม หมายถึง การใช้คำพูดหรือการเขียน เพื่อมุ่งให้เกิดความเชื่อถือและการกระทำ ซึ่งการเกลี้ยกล่อมมีประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการปฏิบัติงานและถ้าจะให้ เกิดผลดีผู้เกลี้ยกล่อมจะต้องมีศิลปะในการสร้างความสนใจในเรื่องที่จะเกลี้ยกล่อมโดยเฉพาะในเรื่อง ความต้องการของคนตามหลักทฤษฎีของ Maslow ที่เรียกว่าลำดับขั้น ความต้องการ (Hierarchy of Needs) คือ ความต้องการของคนจะเป็นไปตามลำดับจากน้อยไปมาก มีทั้งหมด 5 ระดับ ดังนี้

1.1 ความต้องการทางด้านอาหาร ยา เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และ ความต้องการทางเพศ

1.2 ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยของชีวิต (Safety and Security Needs) ได้แก่ ความต้องการที่อยู่อาศัยอย่างมีความปลอดภัยจากการถูกทำร้ายร่างกาย หรือถูกขโมยทรัพย์สิน หรือความมั่นคงในการทำงานและการมีชีวิตอยู่อย่างมั่นคงในสังคม

1.3 ความต้องการทางด้านสังคม (Social Needs) ได้แก่ ความต้องการความรัก ความต้องการที่จะให้สังคมยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

1.4 ความต้องการที่จะมีเกียรติยศชื่อเสียง (Self-esteem Needs) ได้แก่ ความภาคภูมิใจ ความต้องการดีเด่นในเรื่องหนึ่งที่จะให้ได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่นความต้องการ ด้านนี้เป็นความต้องการระดับสูงที่เกี่ยวกับความมั่นใจในตัวเองในเรื่องความสามารถและความสำคัญของบุคคล

1.5 ความต้องการความสำเร็จแห่งตน (Self-Actualization Needs) เป็นความต้องการในระบบสูงสุด ที่อยากจะให้เกิดความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามความนึกคิดของตนเองเพื่อจะพัฒนาตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ความต้องการนี้จึงเป็นความต้องการ พิเศษของบุคคลที่จะพยายามผลักดันชีวิตของตนเองให้เป็นแนวทางที่ดีที่สุด

1.2.1 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

อนงค์ พัฒนจักร (2535) ได้เสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมที่ถือว่าเป็นขั้นตอนจริงหรือสมบูรณ์ ขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization) ประกอบด้วย 8 ขั้นตอน คือ 1) การวางแผน คือ ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามและการประเมินผลและที่สำคัญจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย 2) การดำเนินกิจกรรม ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดสรรควบคุมทางการเงินและการบริหาร 3) การใช้ประโยชน์ ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการนำเอากิจกรรมใช้ประโยชน์ได้ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งพาตนเองและการควบคุมทางสังคม 4) การได้รับประโยชน์ ประชาชนจะต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่ที่เท่ากันซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว สังคม หรือวัตถุก็ได้ 5) ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล 6) ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง และหน่วยงาน 7) ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงานโครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ 8) ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

อคิน ระพีพัฒน์ (2536) ได้ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องเข้าร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ คือ 1) การมีส่วนร่วมในการค้นปัญหาและสาเหตุของประชาชน เนื่องจากเหตุผลพื้นฐาน คือ ชาวชนบทประสบปัญหาอย่างรู้ปัญหาของตนเองได้ดีที่สุด 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน ดำเนินการกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหานั้น ผู้เลือกแนวทางในการพัฒนาควรเป็นประชาชนในชุมชนนั่นเองไม่ใช่บุคคลภายนอก เพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับทรัพยากรกับศักยภาพในการพัฒนาชุมชนนั้น 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านแรงงาน การร่วมแรงประกอบกิจกรรมที่จะทำให้ประชาชนมีความผูกพันมากขึ้น และก่อให้เกิดความรู้สึก ร่วมกันในการเงินเจ้าของกิจกรรมผลงานที่ปรากฏ ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนบำรุงรักษาให้ดำรงอยู่อย่างสมบูรณ์ 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล เพื่อค้นคว้า เพื่อหาข้อดี และข้อบกพร่องเกิดจากการดำเนินกิจกรรม ซึ่งได้มาเป็นบทเรียนในการหาหนทางปรับปรุงแก้ไขและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานต่อไป

ธนาภรณ์ เมทณีสุตติ (2543) ได้กล่าวถึงแนวทางการมีส่วนร่วม ว่า หมายถึง 1) ร่วมคิด คือ ร่วมในการประชุมปรึกษาหารือในการวางโครงการวิธีการดำเนินงานการติดตาม ตรวจสอบ และการดูแลรักษา เพื่อให้กิจกรรมโครงการได้ผลตามวัตถุประสงค์ 2) ร่วมตัดสินใจ คือ เมื่อมีการประชุมปรึกษาหารือแล้วจะต้องร่วมกันในการตัดสินใจเลือกกิจกรรมหรือแนวทางที่เห็นว่าดีที่สุดหรือเหมาะสมที่สุด 3) ร่วมปฏิบัติตามโครงการ คือ เข้าร่วมในการดำเนินงานตามโครงการ เช่น ร่วมออกแรงร่วมบริจาคทรัพย์ เป็นต้น 4) ร่วมติดตามและประเมินผลโครงการ คือ เมื่อโครงการเสร็จสิ้นแล้วได้มีส่วนร่วมในการตรวจตราดูแลรักษาและประเมินผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

มณฑล จันทน์แจ่มใส (2551) กล่าวการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมจะต้องมีขึ้น โดยตลอด ตั้งแต่ขั้นการร่วมวางแผนโครงการ การเสียสละกำลังแรงงาน วัสดุ กำลังเงิน หรือทรัพยากรใดที่มีอยู่

ประชุม สุวดีดี (2551) กล่าวถึงเงื่อนไข ฐานของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาภาคพื้นฐานของประชาชน 4 ประการ คือ

1. ประชาชนต้องมีความสามารถที่จะมีส่วนร่วม กล่าวคือ ประชาชนจะต้องมีศักยภาพที่จะเข้าร่วมในการดา เนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ประชาชนต้องมีความสามารถในการค้นหาความต้องการ วางแผน จัดการ บริการองค์กรและการใช้ทรัพยากรในที่สุด

2. ประชาชนต้องมีความพร้อมที่จะมีส่วนร่วม กล่าวคือ ประชาชนต้องมีสภาพทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและกายภาพที่เปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วม

สรุป จากแนวคิดข้างต้น การมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และรวมไปถึงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนและตนเองในการพัฒนาหรือดา เนินการกิจกรรมต่าง ๆ และมีส่วนร่วมในการประเมินผล

1.2.2 ลักษณะและรูปแบบการมีส่วนร่วม

United Nations, Department of International Economic and Social Affairs (1989, p. 9) ได้รวบรวมรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ 3 รูปแบบคือ 1) การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง (Spontaneous) เป็นโดยการอาสาสมัครหรือรวมตัวกันเองขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาของตนเอง โดยเป็นการกระทำ ที่มีได้รับความช่วยเหลือจากภายนอกซึ่งเป็นรูปแบบที่เป็นเป้าหมาย 2) การมีส่วนร่วมแบบชักนำ (Induced) เป็นการเข้าร่วมโดยความต้องการความเห็นชอบหรือการสนับสนุนโดยรัฐบาล เป็นรูปแบบที่เป็นลักษณะทั่วไปของประเทศกำลังพัฒนา 3) การมีส่วนร่วมแบบบังคับ (Conceived) เป็นผู้มีส่วนร่วมภายใต้การดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาลภายใต้การจัดการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือโดยการบังคับโดยตรงรูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่ผู้กระทำได้รับผลในทันที แต่จะไม่ได้ผลในระยะยาว จะมีผลเสียที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากชุมชนในที่สุด

โคเฮน และอัพฮอฟ (Cohon & Uphoff, 1981) ได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision - Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่
 - 1.1 การตัดสินใจตั้งแต่ระยะเริ่ม
 - 1.2 การตัดสินใจในช่วงของกิจกรรม
 - 1.3 การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ซึ่งอาจเป็นไปในรูปของการเข้าร่วมโครงการให้มีการสนับสนุนด้านทรัพยากร การเข้าร่วมบริหาร การร่วมมือ ทั้งการเข้าร่วมแรงร่วมใจ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางด้านสังคม หรือประโยชน์ส่วนบุคคล

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ซึ่งนับเป็นการควบคุม และตรวจการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

เจมส์ คีดี ปิ่นทอง (2538) ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 4 ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการค้นหาและหาสาเหตุของปัญหาที่เป็นอยู่ว่า มีอะไรเดือดร้อนบ้าง และมีสาเหตุมาจากอะไรบ้าง

1. การมีส่วนร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน นับตั้งแต่วิเคราะห์หาสาเหตุ การจัดการลำดับสำคัญของปัญหา พิจารณาทางเลือกและแนวทางการแก้ไขปัญหา
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ความสำเร็จเป็นระยะสั้น ๆ

ดำเนินการแก้ไข

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2537) ได้กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 3 ประการ คือการมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct Participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน เช่น กรรมการกลุ่มต่าง ๆ การมีส่วนร่วมโดยอ้อม การมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสให้ โดยผ่านองค์กรผู้แทนที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน (Non-representative) เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้ทุกเวลา

ศุภชัย ธรรมวงศ์ (2551) การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) หมายถึง การบริหารโดยให้บุคคลในองค์กรหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจใช้ความคิดสร้างสรรค์ และความเชี่ยวชาญ ในการบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ หรือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากการบริหารงาน

1.2.3 ความสำคัญของการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม

1. ก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในการปฏิบัติงานที่มุ่งหวัง
2. กระบวนการตัดสินใจสามารถรองรับพฤติกรรมของบุคคลในองค์กรได้กว้างขวาง และเกิดการยอมรับ
3. เป็นหลักการของการบริหารที่เป็นผลต่อการดำเนินการเชิงวิเคราะห์ ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจได้

4. ลดช่องว่างของระบบการสื่อสารในองค์กรและจัดปัญหาความขัดแย้งได้

1.2.4 หลักการในการบริหารแบบมีส่วนร่วม

1. มีการจัดสรรหน้าที่และอำนาจ ในการปฏิบัติงานให้กับ ผู้ปฏิบัติงาน คนในองค์กร หรือทีมงาน เพื่อต้องการให้มีทุกคนในองค์กรได้มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ
2. การก่อให้เกิดสร้างความสัมพันธ์อันดี ระหว่างคนและองค์กรได้อย่างแท้จริง และ ผลักดันให้คนในองค์กรได้ใช้ศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจขององค์กร
3. รับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นและลดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นในการทำงาน
4. ทำให้ทุกคนในองค์กรต้องรวมตัวกันเป็นทีมงาน (Teamwork) เพื่อผนึกกำลังและศักยภาพ ในการแก้ไขปัญหาหรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ซึ่งการทำงานลักษณะดังกล่าวนี้จะ เป็นไปตามหลักการขององค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) ตัวแปรที่ทำให้ต้องบริหาร แบบมีส่วนร่วม

แนวคิดเกี่ยวกับการดูแลรักษาแหล่งน้ำ

2.1 การชลประทาน

ในอดีตกาลการชลประทาน คือกิจการที่มนุษย์ทำขึ้นเพื่อพัฒนาแหล่งน้ำ จัดหาน้ำ สำหรับใช้ในการเพาะปลูก ได้แก่ การท่อน้ำ การส่งน้ำ การระบายน้ำ และควบคุมการใช้น้ำเพื่อเพิ่ม ผลผลิตทางการเกษตรให้ได้มากที่สุด แต่ปัจจุบัน ทรัพยากรน้ำตามแหล่งน้ำต่าง ๆ ซึ่งนอกจากเป็น ปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการดำรงชีวิตของมนุษย์ แล้วยังมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และ รักษาสภาพสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การชลประทานจึงไม่ได้จัดหาน้ำมาใช้เพื่อการเพาะปลูกแต่เพียง อย่างเดียว ยังต้องจัดหาน้ำมาใช้ในด้านอื่น ๆ พระราชบัญญัติการชลประทานหลวงพุทธศักราช 2485 จึงให้ความหมายการชลประทานว่าเป็นกิจการที่จัดทำขึ้นเพื่อให้ได้มาซึ่งน้ำ หรือเพื่อกัก เก็บ รักษา ควบคุม ส่ง ระบาย หรือแบ่งน้ำ เพื่อการเกษตรกรรม การพลังงาน การสาธารณสุข โภค หรือการ อุตสาหกรรม และหมายความรวมถึงการป้องกันความเสียหายอันเกิดจากน้ำ รวมถึงการคมนาคมทาง น้ำ ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่ชลประทานด้วย ประกอบด้วย เขื่อน ฝาย และ อ่างเก็บน้ำ

2.2 กษม จันทรเนียม และคณะ (2560) กล่าวว่า การส่งน้ำชลประทาน หมายถึง “การนำ น้ำจากแหล่งน้ำเข้าระบบส่งน้ำเพื่อเข้าพื้นที่เพาะปลูก” เพียงพอกับความต้องการน้ำของพืช ขนาด พื้นที่เพาะปลูก และเวลาการให้น้ำ

2.3 กษม จันทรเนียม และคณะ (2560) ได้กล่าวถึง ระบบส่งน้ำ ว่า

2.3.1 ระบบส่งน้ำแบบทางน้ำเปิด หรือ คลองส่งน้ำ

คลองส่งน้ำสายใหญ่ (Main Canal)

- คลองสายแรกที่สร้างขึ้น รับน้ำจากแหล่งน้ำไปให้พื้นที่เพาะปลูก
- ปกติ ประกอบด้วย คลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งซ้าย และ คลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวา

คลองส่งน้ำสายซอย (Lateral)

-สร้างแยกจากคลองสายใหญ่

- แนวคลองอยู่บนที่สูงกว่าเพื่อให้น้ำไหลโดยอาศัยแรงดึงดูดของโลก

- การจ่ายน้ำ โดยผ่านท่อส่งน้ำเข้านา (FTO)

คลองส่งน้ำสายแยกซอย (Sub-Lateral)

- แยกจากคลองซอย เพื่อไม่ให้คลองซอยยาวเกินไป

- แจกจ่ายน้ำทั่วถึงยิ่งขึ้น

- การจ่ายน้ำ โดยผ่านท่อส่งน้ำเข้านา (FTO)

คูส่งน้ำ (Farm Ditch)

- ทางน้ำเปิดขนาดเล็ก รับน้ำจาก FTO ส่งพื้นที่เพาะปลูก

- ควบคุมการจ่ายน้ำมีประสิทธิภาพ

อาคารควบคุมบังคับน้ำ (Regulator Structures)

- สะพานน้ำ (Flume)

- ท่อเชื่อม (Syphon หรือ Siphon)

- อาคารอัดน้ำ (Check)

- อาคารน้ำตก (Drop)

- รางเท (Chutes)

- ประตุน้ำปิดหน้าปากคลอง (Head Regulator)

- ประตุน้ำปิดกลางคลอง(Check Gates)

- ประตุน้ำปิดปลายคลองส่งน้ำ (Tail Regulators , Tail Pipes)

- ประตุน้ำปิดปากคลองซอย(Distributary Head Regulators)

- ท่อลอด (Culvert)

คุณสมบัติของคลองส่งน้ำ

- คลองมีขนาดโตพอที่จะส่งน้ำได้ตามความต้องการ

- ระดับน้ำในคลองต้องสูงพอ

- ไม่มีการตื้นเขินหรือกัดเซาะในคลอง

- คลองส่งน้ำจะต้องไม่รั่วมาก

2.3.2 ระบบส่งน้ำแบบทางน้ำปิดหรือระบบท่ออาศัยแรงดันที่จุดส่งน้ำเช่นเดียวกับระบบ

- ท่อส่งฝังในพื้นดิน มีท่อโพลีขึ้นบริเวณหัวแปลงเพาะปลูก
- ไม่มีการสูญเสีย
- ไม่เสียพื้นที่เพาะปลูก
- ใช้สำหรับพืชให้ผลตอบแทนสูง

วิธีการส่งน้ำ ส่งน้ำแบบตลอดเวลา (Continuous Flow Method)

- ส่งน้ำอัตราคงที่ตลอด 24 ชั่วโมง
- หยุดเฉพาะช่วงฝนตก หรือ หลังฝนตกที่มีปริมาณน้ำเพียงพอ
- การออกแบบขนาดระบบส่งน้ำ ทำโดยหาความต้องการน้ำทั้งหมด (Gross Water Requirement) หาด้วยอายุพืช ซึ่งก็คือความต้องการน้ำเฉลี่ยตลอดฤดูกาล

ข้อดี

- ระบบเล็ก ค่าลงทุนถูก
- ส่งน้ำง่าย ไม่ต้องการเจ้าหน้าที่มาก
- ถ้าเป็นคลองดิน ตลิงแข็งแรง ควบคุมวัชพืชได้

ข้อเสีย

- ไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริง
- ปัญหาเรื่องการแย่งน้ำ
- การจัดการมีปัญหา ถ้าเกิดวิกฤตน้ำต้นทุนขาดแคลนน้ำ
- ถ้าปิด FTO ขณะฝนตก น้ำอาจไหลล้นคันคลอง

2.3.3 ส่งน้ำตามความต้องการของผู้ใช้น้ำ (Demand Method)

- ส่งตามคำขอ
- เกษตรกรสามารถวางแผนการส่งน้ำให้เหมาะกับพืชในเวลาและปริมาณที่พอเหมาะ
- เกษตรกรต้องมีความรู้ในหลักการชลประทาน มีผู้แนะนำที่ถูกต้อง

ข้อดี

- ผู้ใช้น้ำได้ประโยชน์สูงสุด
- ส่งเสริมการวางแผนการใช้น้ำ

ข้อเสีย

- ผู้บริหารโครงการต้องมีความเข้าใจในหลักการชลประทาน
- ต้องประสานงานกับผู้ใช้น้ำอย่างใกล้ชิด
- ต้องมีน้ำต้นทุนมากพอ
- ระบบโตกว่าระบบการส่งน้ำแบบอื่น ๆ
- เกษตรกรต้องเข้าใจหลักการส่งน้ำ และพืช

2.3.4 ส่งน้ำแบบหมุนเวียน (Rotational Method)

- ส่งน้ำตามจำนวนและระยะเวลาที่กำหนดไว้ล่วงหน้า

หลักการ

- แบ่งพื้นที่ย่อยตามลำดับการส่งน้ำ
- กำหนดปริมาณน้ำตามความต้องการแต่ละแปลง
- กำหนดระยะเวลาที่แต่ละแปลงจะได้รับน้ำ

ข้อดี

- ส่งน้ำได้หลายระดับ ตามความต้องการของผู้ใช้น้ำ
- ส่งแบบมีแบบแผนและตรงกับความต้องการของพืช
- เกษตรกรรู้เวลาและพื้นที่ที่รับน้ำ ลดปัญหาการแย่งน้ำ
- กรณีขาดแคลนน้ำ เจ้าหน้าที่แก้ปัญหาได้ง่ายเพราะทราบสภาพการเพาะปลูก

ข้อเสีย

- ต้องวางแผนอย่างรอบคอบ
- เจ้าหน้าที่ต้องใกล้ชิดกับเกษตรกร
- การคำนวณล่วงหน้าอาจคลาดเคลื่อน
- ระบบโตกว่าระบบส่งน้ำตลอดเวลา
- เกษตรกรต้องมีความรู้ทางการใช้น้ำ

แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มผู้ใช้น้ำ

กลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน กรมชลประทาน (2559) ได้กล่าวว่า กลุ่มผู้ใช้น้ำ คือ เกษตรกรซึ่งได้รับประโยชน์จากแหล่งน้ำ เช่น อ่างเก็บน้ำ ฝาย ฯลฯ รวมตัวกันขึ้นเป็นกลุ่มผู้ใช้น้ำ เพื่อดำเนินการในการส่งน้ำ และการใช้ประโยชน์จากน้ำชลประทาน การดูแลรักษาระบบชลประทาน ภายใต้อำนาจ ระเบียบ ข้อบังคับของกลุ่มฯ

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ

1. เพื่อจัดสรรแบ่งปันน้ำระหว่างสมาชิกในกลุ่มได้เพียงพอ ยุติธรรม และรวดเร็ว
2. เพื่อดูแล บำรุงรักษาอาคารชลประทาน ให้อยู่ในสภาพดี
3. เพื่อเป็นองค์กร มีตัวแทนในการติดต่อและประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ
4. เพื่อให้เกษตรกรเกิดความรักและหวงแหนกิจกรรม และการชลประทานที่ก่อสร้างขึ้นมา
5. เพื่อให้เกษตรกรใช้น้ำอย่างประหยัด
6. เพื่อให้มีการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเห็นระหว่างสมาชิกเกษตรกร เจ้าหน้าที่

หน่วยงานของรัฐ ในด้านวิชาการ กิจกรรมอื่นๆ ทั้งในสถานที่นอกสถานที่

ประโยชน์ของการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน

1. เกษตรกรได้รับน้ำอย่างทั่วถึง และยุติธรรม
2. ช่วยกันดูแลระบบส่งน้ำ และอาคารชลประทาน ได้ทั่วถึงไม่ต้องซ่อมแซมกันบ่อยๆ
3. มีตัวแทนเกษตรกรติดต่อกับเจ้าหน้าที่
4. กำหนดเวลาทำกิจกรรมร่วมกันได้แน่นอน เช่นการปลูกพืช ในฤดูฝน ฤดูแล้ง ทำแผน

กิจกรรม

5. ได้ผลผลิตทางการเกษตรสูงขึ้น

คณะกรรมการบริหารงานของกลุ่มผู้ใช้น้ำ

ประธาน มีหน้าที่ควบคุมการบริหารงานต่าง ๆ ของกลุ่ม ต้องเป็นผู้ที่มาจากสมาชิกเลือกตั้งรองประธาน เป็นผู้ช่วยของประธาน ทำหน้าที่แทนประธานเมื่อประธานไม่สามารถปฏิบัติงานได้ เลขานุการ มีหน้าที่เกี่ยวกับงานด้านเอกสารต่างๆ เช่น ร่างหนังสือโต้ตอบ บันทึกการประชุมเกี่ยวกับข้อตกลง มติที่ประชุมและทำรายงานการประชุม

เหรัญญิก มีหน้าที่เกี่ยวกับการเงินของกลุ่ม จัดทำรายรับ-รายจ่าย เก็บ เงินและฝาก-ถอนเงินของกลุ่ม

นายทะเบียน มีหน้าที่เกี่ยวกับการทำทะเบียนสมาชิก และครุภัณฑ์

ปฎิคม มีหน้าที่ต้อนรับ จัดสถานที่ประชุม จัดหาอุปกรณ์ในการประชุม เช่น เครื่องขยายเสียง กระดานดำ โต๊ะ เก้าอี้ และอื่นๆ ที่ประธานมอบหมาย

หน้าที่ของสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ

1. ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของกลุ่ม และยอมรับคำตัดสินของประธานกลุ่ม
 2. ใช้น้ำตามที่จำเป็นเท่านั้น โดยไม่เอาเปรียบสมาชิกอื่น
 3. ไม่ทำลายอาคารส่วนใดๆ ของระบบชลประทาน
 4. สอดส่อง ตรวจสอบ รายงาน ความเสียหายของระบบให้กรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำทราบ
 5. ช่วยกันดูแล ป้องกันความเสียหาย และร่วมมือบำรุงรักษาระบบชลประทานให้ใช้งานได้ดี
- กรรมการที่ปรึกษากลุ่ม เป็นผู้ให้คำแนะนำในการบริหารงานของกลุ่มผู้ใช้น้ำ ประกอบด้วย
- ปลัดอำเภอ
 - ผู้ทรงคุณวุฒิของสภาตำบล
 - ผู้ใหญ่บ้าน
 - กำนัน
 - เกษตรอำเภอ
 - นายช่างชลประทาน
 - ครูใหญ่หรืออาจารย์ใหญ่
 - อบต.
 - พัฒนาการอำเภอ

กลุ่มผู้ใช้น้ำต้องทำอะไร หลังจากได้จัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำแล้ว

1. กลุ่มผู้ใช้น้ำ จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบ ในการขุดคูส่งน้ำและนำน้ำไปใช้ เพื่อการอุปโภค-บริโภค เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชไร่-พืชผัก เลี้ยงปลา และเพื่อทำนาอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

2. กลุ่มผู้ใช้น้ำต้องใช้น้ำอย่างประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุด

3. กลุ่มผู้ใช้น้ำต้องดูแลบำรุงรักษาโครงการให้อยู่ในสภาพดี ใช้งานได้นานที่สุด

ทำไมต้องจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ

1. มีผู้แทนเป็นปากเป็นเสียงของท่าน

2. มีเพื่อนบ้านที่ช่วยท่านได้ในยามทุกข์ยาก

3. มีเพื่อนบ้านที่ท่านปรึกษากันได้อย่างกันเอง

4. ท่านจะได้ใช้น้ำได้ถูกวิธี พอเหมาะ และเป็นธรรม

5. ท่านจะได้รับคำแนะนำ การสนับสนุน ส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ทำไมต้องมีกฎระเบียบข้อบังคับกลุ่มผู้ใช้น้ำ

1. เพื่อให้คณะกรรมการบริหารกลุ่ม มีอำนาจในการควบคุมสมาชิก

2. เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำคุ้มค่าลงทุน

3. เพื่อควบคุมการใช้น้ำอย่างเหมาะสม และเป็นธรรม

4. เพื่อให้มีการดูแลบำรุงรักษา ซ่อมแซม ปรับปรุงแหล่งน้ำอย่างต่อเนื่อง

5. เพื่อให้กลุ่มเข้มแข็ง สามารถบริหารงาน พัฒนาอาชีพ มีรายได้ มีกิน มีใช้

6. เพื่อให้มีการอนุรักษ์น้ำ และสิ่งแวดล้อม

กิจกรรมของกลุ่มผู้ใช้น้ำ

1. ช่วงก่อนการเพาะปลูก

- วางแผนการปลูกพืช - วางแผนการส่งน้ำ

- ขุดลอกคูน้ำ - ดูแลอาคารบังคับน้ำ

2. ช่วงเพาะปลูก

- รับน้ำตามแผนการส่งน้ำ - ร่วมกันแก้ปัญหาการใช้น้ำ

3. ช่วงหลังการเพาะปลูก

- วางแผนบำรุงรักษาคูน้ำ - บำรุงรักษาคูน้ำตามแผน

- บำรุงรักษาอาคารบังคับน้ำ - เสียเงินบำรุงรักษา

การใช้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับกลุ่มผู้ใช้น้ำ

1. เมื่อมีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ซึ่งที่ประชุมกลุ่มเป็นผู้ร่วมออกกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ก่อนใช้ จะต้องบันทึกไว้แล้วแจ้งให้สมาชิกผู้ใช้น้ำ ที่ปรึกษาทราบก่อนบังคับใช้

2. คณะกรรมการบริหารกลุ่ม ต้องมีความกล้า จริงใจ ในการควบคุมให้ปฏิบัติตาม

3. ปรับผู้ผิดกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ตามมติกลุ่ม โดยความเป็นธรรม

4. เมื่อมีผู้กระทำผิด คือ ไม่ยอมเสียค่าปรับให้ดำเนินการ ดังนี้

- หัวหน้ากลุ่มนำเรื่องเสนอผู้ใหญ่บ้านท้องที่เรียกปรับ ถ้าไม่เสียผู้ใหญ่บ้านนำเรื่องเข้าสภาตำบล กำหนดเรียกปรับ ถ้าไม่เสีย

- กำหนดเสนอเรื่องต่อนายอำเภอท้องที่ นายอำเภอเรียกปรับ ถ้าไม่เสียอีก

- หัวหน้ากลุ่ม หรือผู้ที่กลุ่มให้เป็นตัวแทน แจ้งความที่สถานีตำรวจท้องที่ และเตรียมพยานไว้

2 คน เพื่อดำเนินคดี จนถึงศาลตัดสินจึงถึงที่สุด

- เสียค่าปรับ เสียที่หัวหน้ากลุ่ม ผู้ใหญ่บ้าน กำหนด เงินเข้าบำรุงรักษา กลุ่มเสียที่สถานีตำรวจ การบริหารงานของกลุ่มผู้ใช้น้ำทำให้เกิดประโยชน์ต้องมืองค์ประกอบ ดังนี้

1. มีกลุ่ม มีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับที่สมาชิกยอมรับได้ และมีการปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

2. มีคณะกรรมการที่เสียสละ ทำงานอย่างจริงจัง

3. มีที่ปรึกษากลุ่ม ให้การส่งเสริมสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

4. มีการประสานงานเพื่อแก้ปัญหา อุปสรรค

5. มีการพัฒนาด้านอาชีพ การเกษตรทันสมัย

6. มีการดูแลบำรุงรักษา ซ่อมแซม ปรับปรุง

7. มีน้ำพอใช้ และจัดการให้ถูกวิธี ประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุด

8. มีการบันทึกการประชุม กิจกรรม ของกลุ่มและสมุดตรวจเยี่ยมเป็นผลงานของกลุ่ม

9. มีการเลือกตั้งกรรมการชุดใหม่แทนชุดเก่าเมื่อครบวาระประมาณ 2 ปี

การทำเกษตรให้สำเร็จ

เกษตรกร นับว่าเป็นผู้ใช้แรงงานที่ได้เงินตอบแทนน้อยมาก ดังนั้น การควบคุมรายจ่ายให้สมดุกับรายได้ และต้องมีเงินเหลือสะสมบ้างมีหลักเกณฑ์ที่เกษตรกรควรมียึดถือปฏิบัติ คือ

1. มีความพอใจในการทำการเกษตร

2. มีความขยันหมั่นเพียร

3. เอาใจใส่ใฝ่ต่องานอยู่เสมอ

4. พิจารณาว่าทำแล้วได้กำไร หรือขาดทุน ควรแก้ไขปรับปรุงอย่างไร

การพิจารณาก่อนลงมือทำการเกษตร

1. จะปลูกอะไร

6. ปุ๋ยดีหรือไม่

11. พันธุ์ดีหรือไม่

2. จะปลูกเมื่อใด

7. ทำอย่างต่อเนื่องหรือไม่

12. ดินดีหรือไม่

3. ใครเป็นผู้ปลูก

8. จะปลูกที่ไหน

13. ราคาดีหรือไม่

4. น้ำดีหรือไม่

9. จะปลูกเท่าไร

5. คนดี ขยัน หรือไม่

10. มีทุนพอหรือไม่

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ

การบริหารจัดการน้ำ

น้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต และการพัฒนาทางเศรษฐกิจ น้ำตามสภาพธรรมชาติที่ประชาชนทุกท้องที่อาศัยใช้ ได้แก่ น้ำในบรรยากาศ (ฝน) น้ำผิวดิน และน้ำบาดาล นับเป็นผลิตผลจากธรรมชาติที่เราไม่สามารถผลิตเพิ่มขึ้นมา หรือลดปริมาณที่มีอยู่ในธรรมชาติได้เองตามต้องการ

ธรรมาภิบาลในการจัดการน้ำ

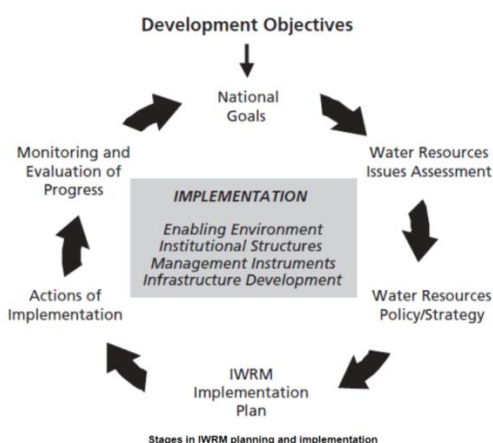
ทรัพยากรแหล่งน้ำเป็นทรัพยากรพื้นฐานในการพัฒนาประเทศ และเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม จากการขยายตัวของภาคการเกษตร อุตสาหกรรม ท่องเที่ยวและบริการ รวมถึงการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร และความไม่แน่นอนของการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ ได้ส่งผลให้ปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำมีความหลากหลายและมีแนวโน้มทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบผสมผสาน (Integrated Water Resources Management : IWRM) ได้ถูกประยุกต์ใช้ในหลายประเทศ โดยได้มีการจัดตั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบ จัดทำนโยบายด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ รวมถึงการปฏิรูปกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย (Enabling Environment) ต่อการบริหารจัดการ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวมีส่วนสัมพันธ์กับการมีธรรมาภิบาลในการจัดการน้ำ (Water Governance)

Global Water Partner (GWP) ได้ให้ความหมายของธรรมาภิบาลในการจัดการน้ำ (Water Governance) ไว้ว่า “เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และระบบการบริหารจัดการ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าว เพื่อการพัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรแหล่งน้ำ และส่งมอบบริการด้านน้ำต่อสังคม” หรือในอีกความหมายหนึ่ง ธรรมาภิบาล คือ “ระบบซึ่งควบคุมการตัดสินใจในการพัฒนาและการบริหารจัดการทรัพยากรแหล่งน้ำ”

การบริหารจัดการทรัพยากรแหล่งน้ำแบบบูรณาการ (Water Resources Management: IWRM)

การบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ หมายถึง กระบวนการจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งโดยทั่วไปเกี่ยวข้องกับการจัดหาและพัฒนา การใช้เพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ การอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำให้คงอยู่และมีใช้อย่างยั่งยืน รวมทั้งการแก้ไขปัญหาอันเกิดจากทรัพยากรน้ำ ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ทรัพยากรแหล่งน้ำ ถือได้ว่าเป็นปัจจัยในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจและการพัฒนาสังคม อีกทั้งถือเป็นทรัพยากรพื้นฐานที่สำคัญในการรักษาความสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ หน่วยงานที่ดูแลจัดการทรัพยากรแหล่งน้ำไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือภาคเอกชน ควรมีการจัดการทรัพยากรแหล่งน้ำให้มีความสมดุลกับความต้องการใช้น้ำที่มีเพิ่มขึ้น

รวมถึงสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป IWRM นั้นเป็นวิธีที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในระดับสากล เนื่องจากเป็นการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ ยั่งยืน และลดความขัดแย้ง นอกจากนี้ IWRM เป็นการจัดการและการพัฒนาทรัพยากรแหล่งน้ำ ดินและทรัพยากรอื่นๆ เพื่อความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และความยั่งยืนของระบบนิเวศ IWRM มีส่วนช่วยในการปกป้องสภาพแวดล้อมของโลก ส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาด้านการเกษตรที่ยั่งยืน ส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย และปรับปรุงสุขลักษณะของมนุษย์ทั่วโลก นโยบายเกี่ยวกับการจัดการน้ำถือเป็นจุดเริ่มต้น ที่จะสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะที่เชื่อมต่อกันโดยพื้นฐานของทรัพยากรทางอุทกวิทยา และเป็นที่ยอมรับว่าเป็นทางเลือกที่เหมาะสมในรูปแบบการจัดการและการแปลงนโยบายสู่ภาคปฏิบัติที่มีความโดดเด่น

ภาพที่ 2.1 สถานะของการวางแผน IWRM และการดำเนินการ

ที่มา : <http://www.gwp.org/en/The-Challenge/What-is-IWRM/>

องค์ประกอบการบริหารจัดการทรัพยากรแหล่งน้ำ

การจัดสรรน้ำ การจัดการน้ำให้กับผู้ใช้น้ำเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในการดูแลสังคมและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งเป็นปัจจัยซึ่งบ่งชี้ความเท่าเทียมกันในการพัฒนาสังคม

การวางแผนลุ่มน้ำ การเตรียมและปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการวางแผนลุ่มน้ำ การผสมผสานในการพัฒนาและการจัดลำดับความสำคัญของลุ่มน้ำ

การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการตัดสินใจที่คำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดของสังคมและสภาพแวดล้อม การพัฒนาและการใช้ทรัพยากรแหล่งน้ำ

การควบคุมมลพิษการจัดการมลพิษโดยใช้หลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย และการสร้างแรงจูงใจที่เหมาะสมในการลดปัญหามลพิษที่สำคัญและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

การตรวจสอบการใช้ระบบการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ ช่วยให้มีการจัดการข้อมูลที่เป็นจำเป็น และสามารถระบุและการตอบสนองต่อการละเมิดกฎหมายระเบียบและใบอนุญาต

การจัดการทางเศรษฐกิจและการเงินการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจและการเงินสำหรับการลงทุน การสนับสนุนการกู้คืนและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อเข้าถึงเป้าหมายผลประโยชน์ที่ยั่งยืนเพื่อการใช้น้ำของสังคม

การจัดการข้อมูล การให้ข้อมูลที่สำคัญที่จำเป็นเพื่อให้ข้อมูลในการตัดสินใจและมีความโปร่งใสและการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการจัดการทรัพยากรแหล่งน้ำ

ความมั่นคงด้านน้ำ ความมั่นคงด้านน้ำ ถูกกำหนดให้เป็นปัจจัยชี้บ่งถึงความต้องการทรัพยากรน้ำของประชากร ความมั่นคง ความยั่งยืน และเพียงพอต่อความต้องการในการดำรงชีวิตในการเข้าถึงทรัพยากรแหล่งน้ำ การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ความเชื่อมั่นในการป้องกันการปนเปื้อนของมลพิษสู่แหล่งน้ำ การป้องกันภัยพิบัติที่เกิดขึ้นเนื่องจากความเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศและการดูแลรักษาระบบนิเวศน์เพื่อความสงบสุขและความมั่นคงทางด้านการเมือง (UN-Water, 2013)

น้ำและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

น้ำเป็นเป็นสื่อหลักที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและมีอิทธิพลต่อระบบนิเวศน์ของโลก การดำรงชีวิตและความเป็นอยู่ของสังคม อุณหภูมิที่สูงขึ้นและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่รุนแรงส่งผลกระทบต่อการกระจายของปริมาณน้ำฝน หิมะละลาย ทิศทางการไหลของแม่น้ำและน้ำใต้ดิน อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อความเสื่อมของคุณภาพน้ำ ซึ่งคนยากจนมีความเสี่ยงที่จะได้รับผลกระทบมากที่สุดทรัพยากรน้ำมีผลกระทบต่อกระบวนการจัดการทุกด้านของเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดูแลสุขภาพ การผลิตอาหาร การผลิตน้ำประปาและสาธารณสุข พลังงาน อุตสาหกรรม และการทำงานของระบบนิเวศ ภายใต้อากาศที่แปรปรวน ส่งผลให้มีความตึงเครียดในการจัดสรรน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศกำลังพัฒนาซึ่งมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนในการปรับปรุงการบริหารจัดการน้ำ เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายการลดความยากจน ซึ่งเป็นเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนและการพัฒนาอย่างยั่งยืนในมิติของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับการจัดการแหล่งน้ำในด้านของการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อให้ตระหนักถึงปัญหาและสนองต่อนโยบายในการพัฒนา มาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการปฏิบัติ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและความยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อความมั่นคงด้านน้ำ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ การพัฒนา

เทคโนโลยีและนวัตกรรมต่างๆ การดำเนินกลยุทธ์การปรับตัวที่มีความสำคัญและเหมาะสม เช่นเดียวกับการบรรเทาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงจึงเป็นเรื่องเร่งด่วน

แนวคิดการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตร

จากความสำคัญของระบบเกษตรชลประทาน (Irrigated agriculture) ต่อความมั่นคงอาหารและ การประกอบอาชีพ โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา แนวคิดการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตร (Agricultural Water Management, AWM) จึงได้รับความสนใจเนื่องจากทรัพยากรน้ำมีข้อจำกัดเพิ่มมากขึ้น ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ในขณะที่เดียวกับการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรและระดับรายได้จะส่งผลให้ ความต้องการด้านอาหารเพิ่มสูงขึ้น ประกอบกับประสิทธิภาพของการใช้น้ำในการผลิตอาหารยังอยู่ในระดับต่ำ แม้ที่ผ่านมาจะมีการลงทุนมหาศาลในการพัฒนาระบบเกษตรชลประทาน (World Bank, 2006) สำหรับแนวคิดการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรเน้นการจัดการทรัพยากรน้ำแบบผสมผสาน (integrated approach) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำ การสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรอย่างยั่งยืนและการ อนุรักษ์ฐานทรัพยากรและระบบนิเวศน์ ซึ่งการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรเน้นความเชื่อมโยงในการ บริหารจัดการระหว่างระบบนิเวศน์ ทรัพยากรน้ำและอาหาร ซึ่งมีความสำคัญต่อความยั่งยืนขององค์ประกอบ ทั้ง 3 ด้าน ดังนั้นการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรจึงมีความหลากหลายและเชื่อมโยงกับ ภาคเศรษฐกิจต่างๆ โดยแนวคิดดังกล่าวมองการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรไม่ใช่เป้าหมายแต่เป็น กระบวนการของการจัดการทรัพยากรน้ำทั้งที่เป็นปัจจัยในการผลิตทางการเกษตรและการสร้างรายได้ของเกษตรกร ซึ่งการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรครอบคลุมกิจกรรมต่างๆ ประกอบด้วย การชลประทานและระบายน้ำ การจัดการทรัพยากรน้ำในระบบเกษตรน้ำฝน การนำทรัพยากรน้ำมาใช้ใหม่ การอนุรักษ์ดินและน้ำ และการจัดการลุ่มน้ำโดยกิจกรรมต่างๆ ของการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตร มีการเชื่อมโยงของกิจกรรมตั้งแต่ระดับต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ ซึ่งกิจกรรมการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตร ในระดับต้นน้ำจะเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการจัดการทรัพยากรน้ำในขณะที่กิจกรรมระดับปลายน้ำ การจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรจะเป็นปัจจัยในกระบวนการผลิตทางการเกษตร

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุรศักดิ์ นุ่มมีศรี และคณะ (2557) โครงการวิจัยการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภคในพื้นที่ลุ่มน้ำยมจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภคที่มีความเหมาะสมกับชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำยมโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมผลการศึกษพบว่ารูปแบบการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคที่เหมาะสมกับชุมชนประกอบด้วยขั้นตอนที่ 1 การเพิ่มความตระหนักและความรู้ให้กับชุมชนขั้นตอนที่

2 การตรวจวิเคราะห์คุณภาพน้ำในชุมชนจากแหล่งน้ำที่ใช้ในการอุปโภคบริโภคในชุมชนโดยคุณภาพน้ำที่เป็นปัญหามากที่สุดคือปริมาณเหล็กและแมงกานีสซึ่งมีค่าเกินกว่าเกณฑ์มาตรฐานขั้นตอนที่ 3 การทำแผนที่และสำรวจแหล่งทรัพยากรน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภคในชุมชนร่วมกันขั้นตอนที่ 4 การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับระบบปรับปรุงคุณภาพน้ำแบบต่างๆและขั้นตอนที่ 5 การทำแผนชุมชนในการปรับปรุงระบบน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภค

คุณพัฒนา ทองคำ และคณะ (2556) โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาระบบบูรณาการความร่วมมือในระดับพื้นที่กรณีประเด็นเพื่อการจัดการทรัพยากรน้ำและภัยพิบัติจากน้ำอย่างมีส่วนร่วมร่วมลุ่มน้ำย่อยคลองท่าดีจังหวัดนครศรีธรรมราช วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคีที่เกี่ยวข้องต่อการจัดการน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค การเกษตรและการจัดการภัยพิบัติผ่านการจัดทำระบบสารสนเทศเรื่องน้ำและกิจกรรมการฟื้นฟูรักษา และใช้ประโยชน์จากน้ำรวมทั้งเพื่อพัฒนาการบูรณาการระบบฐานข้อมูลท้องถิ่นกับหน่วยงานรับผิดชอบหลักเรื่องทรัพยากรน้ำและการจัดการภัยพิบัติตลอดจนเพื่อศึกษาการสร้างแนวทางการประสานหรือบูรณาการแผนการจัดการทรัพยากรน้ำและภัยพิบัติในระดับจังหวัดและแผนปฏิบัติการระดับพื้นที่ (ตำบล) และเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการน้ำระดับลุ่มน้ำย่อยกระบวนการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการมีข้อสรุปและข้อเสนอแนะตั้งนี้การสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคีที่เกี่ยวข้องต่อการจัดการน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคการเกษตรและการจัดการภัยพิบัติสามารถสร้างผ่านการจัดทำระบบกลไกคณะทำงานที่เหมาะสมมีการจัดทำระบบสารสนเทศเรื่องน้ำรวมทั้งการกิจกรรมการฟื้นฟูรักษาและใช้ประโยชน์จากน้ำร่วมกันและเรียนรู้ร่วมกันระบบสารสนเทศเกิดการพัฒนาระบบสารสนเทศเรื่องการจัดการน้ำร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยมีการพัฒนาเครื่องมือในการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลการอบรมตัวแทนพื้นที่ให้เข้าใจและสามารถจัดเก็บข้อมูลและจัดทำระบบสารสนเทศในพื้นที่ได้และรูปแบบการจัดการน้ำที่เหมาะสมสำหรับลุ่มน้ำคลองท่าดี คือ การจัดการกลไกควรมีการพัฒนากลไกคณะทำงานโดยเริ่มต้นจากการหาคนที่มีความเหมาะสมและสร้างความเข้าใจร่วมกันมีความสามารถในการประสานงานการจัดเวทีเรียนรู้การจัดการระบบสารสนเทศและต้องมีปฏิบัติการร่วมตลอดจนมีการสรุปบทเรียนและนำบทเรียนมาพัฒนาต่อไปได้นอกจากนั้นการวิจัยค้นพบรูปแบบการจัดการน้ำที่สอดคล้องกับระบบนิเวศคือ “ฝายมีชีวิต” และต้องนำบทเรียนจากการสร้างปฏิบัติการจากชุมชนมาใช้ในการออกแบบกิจกรรมระดับพื้นที่

จำเริญน้อย สิงหะรักษ์ (2555) ได้ศึกษาการนำหลักทศพิธราชธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของ ชุมชนหนองบึงไก่อ ตำบลนาบ่อคำ อำเภอมือง จังหวัดกำแพงเพชร โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาการนำหลักทศพิธราชธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน หนองบึงไก่อ ตำบลนาบ่อคำ อำเภอมือง จังหวัดกำแพงเพชร 2) เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทาง

ส่งเสริมการนำหลักทศพิธราชธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน หนองบึงไก่อ ตำบลนาบ่อคำ อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ผลการวิจัยพบว่า 1. การนำหลักทศพิธราชธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน หนองบึงไก่อ ตำบลนาบ่อคำ อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชรโดยภาพรวม ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการบริหารงาน/สมาชิก กลุ่มผู้ใช้น้ำ อาทิ ให้ความอนุเคราะห์ชุมชนให้ได้รับความสุข เพื่อกำจัดความโลภในตนและของ ตน รองลงมา คือ ด้านการบริหารตน/สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ อาทิ ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลและ สนับสนุนให้เกิดความสามัคคีของประชาชนและน้อยที่สุด คือ ด้านการบริหารคน/สมาชิกกลุ่ม ผู้ใช้น้ำ อาทิ สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำมีการจัดการที่ดี เน้นความสัมพันธ์เครือข่าย กลุ่มผู้ใช้น้ำ มากกว่าเน้นกฎระเบียบและการควบคุม มีพรหมวิหาร 4 ในการจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วม 2. ปัญหาและแนวทางส่งเสริมการนำหลักทศพิธราชธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนหนองบึงไก่อ ตำบลนาบ่อคำ อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ควรมีนักวิชาการที่มีความรู้ความสามารถ เพื่อเป็นวิทยากรอบรมและควรมีการอบรมในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมในการบริหารจัดการน้ำ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ และควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหน่วยงานอื่นโดยมีหน่วยงานของภาครัฐ เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ จัดกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ เสริมสร้างศักยภาพขององค์กรผู้ใช้น้ำในชุมชนหนองบึงไก่อที่มี อยู่แล้วให้เข้มแข็งด้วยการสนับสนุนทางด้านวิชาการ การบริหารจัดการที่จำเป็น ตลอดจนงบประมาณ สำหรับการพัฒนาแหล่งน้ำในพื้นที่ตามความเหมาะสม

พลนภา รัตนะ และคณะ (2554) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ใช้น้ำอ่างเก็บน้ำห้วยวังถ้ำ บ้านโนนอุดม ตำบลไร่ อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร ในอดีตได้ริเริ่มสร้างโดยกลุ่มชาวบ้าน เป็นลักษณะฝายกั้นน้ำเล็ก ๆ สร้างกันลำห้วยยางที่มีต้นกำเนิดมาจากเทือกเขาภูพาน เพื่อนำน้ำจากลำห้วยยางมาใช้ในการเกษตรของตน ปัจจุบันแม้มีอ่างเก็บน้ำห้วยวังถ้ำ แต่การนำน้ำมาใช้ประโยชน์ยังไม่ทั่วถึง เนื่องจากคลองส่งไม่ทั่วถึง ส่วนใหญ่เป็นคลองดิน และพื้นที่นาบางจุดอยู่สูงกว่าคลองส่งน้ำทำให้น้ำเข้าไม่ถึงไร่นา อีกทั้งพื้นที่อ่างเก็บน้ำดินเขิน เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนในหมู่บ้านเกิดการแย่งน้ำกันขึ้น ยังไม่มีกฎกติกาหรือมีการจัดการน้ำที่เป็นระบบ การนำน้ำไปใช้ขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละคน กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การคิดร่วม ทำร่วมกัน ประเมินผลด้วยกัน และข้อมูลที่ได้จากกระบวนการวิจัยทำให้ชุมชนอยากแก้ไขปัญหาของตนเอง การสังเคราะห์ข้อมูลซึ่งได้รูปแบบดังนี้ รูปแบบการพึ่งตนเอง โดยการประหยัดและอดออม การทำบัญชีในครัวเรือนการปลูกพืชในระบบอินทรีย์ รูปแบบการบริหารจัดการน้ำชลประทานอ่างเก็บน้ำห้วยวังถ้ำ จะมีการพัฒนาคลองส่งน้ำทุกปีออกกฎระเบียบในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำห้วยวังถ้ำและจัดตั้งกองทุนกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน รูปแบบการสร้างภาคีความร่วมมือในการฟื้นฟูระบบนิเวศอ่างเก็บน้ำห้วยวังถ้ำ มีการแต่งตั้ง

คณะกรรมการในการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบุกรุกพื้นที่และจัดกิจกรรมปลูกป่าในเขตพื้นที่ชลประทานต้นน้ำจาก 3 รูปแบบนี้นำไปสู่การทำแผนงานระยะที่ 2

ชูโชค อายุพงศ์ (2553) ได้ศึกษาแผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในจังหวัดเชียงใหม่โดยแผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของจังหวัดเชียงใหม่ประกอบด้วยแผนพัฒนาในระดับลุ่มน้ำและระดับชุมชน โดยแผนระดับลุ่มน้ำเป็นของแผนหน่วยงานราชการตามภารกิจในด้านการพัฒนาแหล่งน้ำ ซึ่งได้รับการวางแผนมาแล้ว ส่วนแผนพัฒนาระดับชุมชนเป็นแผนที่เสนอมาจากความต้องการของชุมชนในท้องถิ่น บทความนี้แสดงการจัดทำแผนบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของจังหวัดเชียงใหม่ โดยคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งเน้นการจัดทำแผนระดับชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ และเมื่อได้แผนโครงการเป็นความต้องการของท้องถิ่น แล้วจึงนำมาพิจารณาร่วมกับแผนระดับลุ่มน้ำ เพื่อจัดทำเป็นแผนบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของจังหวัด ที่มาจากการนำข้อมูลสภาพแวดล้อมด้านทรัพยากรน้ำมาวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็ง ร่วมกับข้อมูลแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ นโยบายทรัพยากรน้ำแห่งชาติ และพันธกิจของจังหวัด โดยมีวิสัยทัศน์ของแผน ประกอบด้วย “ทรัพยากรน้ำยั่งยืน ชุมชนเป็นศูนย์กลาง บูรณาการข้อมูล สนับสนุนองค์ความรู้” และกรอบกลยุทธ์ที่มุ่งเน้นให้จังหวัดเชียงใหม่มีการบริหารทรัพยากรน้ำที่ยั่งยืน มีการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งมีการป้องกันความเสี่ยงอันเนื่องมาจากน้ำ โดยยึดชุมชนเป็นศูนย์กลาง มีส่วนร่วมให้ข้อมูล วางแผน และแก้ปัญหา พร้อมทั้งมีการบูรณาการข้อมูล มีความร่วมมือกับทุกภาคส่วน ภายใต้การสนับสนุนองค์ความรู้ผ่านระบบฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ของจังหวัดเชียงใหม่

วีระพล แต่สมบัติ (2544) รายงานฉบับนี้เป็นผลการศึกษาของโครงการพัฒนาสถาบันการจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพในลุ่มน้ำบางปะกง โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาการเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบ 3 ส่วนคือการวิเคราะห์ปัญหาชี้้นำการวิเคราะห์เศรษฐกิจ-สังคมและการวิเคราะห์ห้วงองค์กร เพื่อให้การออกแบบและจัดตั้งองค์กรจัดการน้ำเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพการวิเคราะห์ปัญหาชี้นำได้แสดงให้เห็นถึงสถานการณ์ปัจจุบันในลุ่มน้ำ นอกจากนี้ยังพบว่าลุ่มน้ำมีประสิทธิภาพการใช้น้ำมากถึงร้อยละ 90 ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีการใช้น้ำในลุ่มน้ำอย่างมีประสิทธิภาพการวิเคราะห์เศรษฐกิจ-สังคมและการประเมินสมรรถนะการชลประทานแสดงให้เห็นถึงบทบาทของผู้รับน้ำชลประทานมีต่อการจัดการน้ำในลุ่มน้ำเกษตรกรทั่วไปจะไม่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายและกระบวนการตัดสินใจการวิเคราะห์ห้วงองค์กรแสดงให้เห็นถึงการก้าวอย่างเชิงบวกเพื่อเข้าสู่การจัดการลุ่มน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตระหนักถึงความต้องการในการจัดตั้งองค์กรจัดการน้ำในระดับลุ่มน้ำความต้องการในการจัดตั้งองค์กรเกษตรกรเพื่อเป็นตัวแทนของเกษตรกรและความต้องการในการประสานงานการจัดการทรัพยากรน้ำที่ดีขึ้นระหว่างตัวแทนจากหลาย ๆ ส่วน